

УДК 378.015.31:7[373.5.011.3-051:331]

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Світлана Лісова, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти, трудового навчання та технологій, Рівненський державний гуманітарний університет.

ORCID: 0000-0002-6230-0805

E-mail: lisovasvval@gmail.com

Олена Шурин, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної освіти, трудового навчання та технологій, Рівненський державний гуманітарний університет.

ORCID: 0000-0002-8804-7860

E-mail: olena.shuryn@rshu.edu.ua

Наталія Симонович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної освіти, трудового навчання та технологій, Рівненський державний гуманітарний університет.

ORCID: 0000-0002-3384-5152

E-mail: nataliia.symonovych@rshu.edu.ua

У статті розкрито сутність понять «творчі здібності педагога» та «творчі здібності майбутнього учителя». Метою статті є дослідження процесу розвитку творчих здібностей майбутніх учителів при вивченні технологічної освітньої галузі. Визначено риси творчої особистості майбутнього вчителя. Виокремлено особистісні і професійні якості творчого і креативного вчителя-технолога. Перелічено найсприятливі умови для розвитку творчих здібностей під час вивчення технологічної освітньої галузі. Проведено дослідження, яке засвідчує переваги запровадження проектного методу для активізації і розвитку творчих здібностей здобувачів освіти.

Ключові слова: творчі здібності; творча діяльність; технологічна освітня галузь; творча особистість; проектна діяльність; креативність; педагогічна діяльність; творчість; проектування; творче мислення.

DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS FUTURE TEACHERS AT CLASSES IN THE TECHNOLOGICAL EDUCATION FIELD

Svitlana Lisova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Professional Education, Labor Training and Technologies, Rivne State Humanities University.

ORCID: 0000-0002-6230-0805

E-mail: lisovasvval@gmail.com

Olena Shuryn, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Vocational Education, Labor Training and Technologies, Rivne State Humanities University.

ORCID: 0000-0002-8804-7860

E-mail: olena.shuryn@rshu.edu.ua

Nataliia Symonovych, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Vocational Education, Labor Training and Technologies, Rivne State Humanities University.

ORCID: 0000-0002-3384-5152

E-mail: nataliia.symonovych@rshu.edu.ua

The article reveals the essence of the concept of creative abilities, in particular, the concepts of “creative abilities of a teacher” and “creative abilities of a future teacher” are specified. The purpose of the article is to study the process of developing the creative abilities of future teachers when studying the technological field of education. The concept of “pedagogical creativity” is analyzed, the personal qualities of a creative teacher are highlighted. Attention is focused on the importance of the formation of a creative, educated personality in the educational process, and the features of the creative personality of the future teacher are determined. An analysis of the problem of the development of creative abilities of future teachers in government documents and scientific works of scientists was carried out. The conditions of the process of implementation of creative activity in the educational process have been clarified. The main features of technology lessons are specified. The personal and professional qualities of a creative and creative technologist teacher are highlighted. The essence and specifics of pedagogical creativity of future teachers are summarized. The most favorable conditions for the development of creative abilities during the study of the technological educational field are listed. The importance and advantages of the project method of learning for the development of creative abilities of students of education are explained. The skills and abilities developed by the performers of project work are singled out. The study of the development of creative abilities of students at the Rivne State Humanitarian University is described. It has been found that the introduction of the project method of teaching contributes to the activation of students’ creative educational and cognitive activities, the development of their creative abilities in classes, the strength, awareness and systematicity of knowledge. There is evidence of an increase in the performance of creative activities and the development of creative abilities of education seekers when studying subjects in the technological educational field using project-based learning methods.

Keywords: creative abilities; creative activity; technological educational field; creative personality; project activity; creativity; pedagogical activity; creativity; designing; creative thinking.

В умовах стрімкого науково-технічного розвитку важливою складовою освітньої системи є забезпечення розвивального навчання здобувачів освіти, яке полягає в створенні сприятливих умов для розвитку не лише навчальних, а й творчих здібностей і творчого потенціалу вихованців освітніх закладів. Тому серед важливих професійно-педагогічних завдань кожного педагога є необхідність активізувати у своїх вихованців прагнення і потяг до творчого самовираження, потреби в розвитку творчого мислення, пізнавальних здібностей, вміння самостійно поповнювати власні знання.

Виховання творчої особистості неможливе без реалізації педагогом власної творчості та креативного підходу до здійснення професійно-педагогічної діяльності. Відтак, педагогічна творчість вміщує в собі два важливі взаємопов’язані компоненти, а саме: творча діяльність і творчий підхід до здійснення навчально-виховного процесу з боку викладача і творчість здобувачів освіти як необхідна умова вдосконалення педагога й розвитку творчих можливостей студентів. Діяльність викладача в освітньому процесі пронизана творчою індивідуальністю, креативністю, творчим мисленням і нестандартними способами вирішеннями різноманітних педагогічних завдань [3, с. 309–317].

Тому надважливим завданням освіти в умовах сьогодення є формування освіченої творчої особистості, як неповторного індивіда з наявними творчими здібностями, власним особистісним розумінням поставленої задачі, творчим потенціалом, оригінальністю мислення, вмінням швидко орієнтуватися в безмежному потоці інформації, який зараз доступний кожній пересічній людині, й обирати необхідну для себе та оригінальним підходом до вирішення різноманітних навчальних задач [5, с. 106–108]. І особливо важливими зазначені риси творчої особистості майбутнього вчителя стають при вивченні здобувачами освіти технологічної освітньої галузі, в основі якої лежать технології проектного навчання й систематичне здійснення практичних прийомів і методів роботи з різними матеріалами.

Потреба розвитку творчих здібностей у майбутніх учителів відображена також і в Національній доктрині розвитку освіти України, Законі України «Про освіту».

Розвиток творчих здібностей та творчої діяльності майбутніх учителів досліджували у своїй працях Т. Волобуєв, С. Дубяга, І. Загвязинський, І. Зязюн, О. Кан-Калик, Н. Кичук, Н. Кузьміна, А. Міненко, Т. Фефілова, С. Цвілик, І. Шимкова, Л. Шелестова, тощо.

Теоретико-методичні засади розвитку творчих здібностей майбутніх учителів в процесі вивчення технологічної освітньої галузі висвітлені в працях В. Гаркушевського, В. Глуханюк, Д. Коломієць, О. Панчук, С. Паршук, О. Сидоренко, В. Соловей, Ю. Тараненко, Л. Шевцова та ін.

Метою статті є дослідження процесу розвитку творчих здібностей майбутніх учителів при вивченні технологічної освітньої галузі.

На кожному етапі розвитку суспільства саме до вчителя, педагога завжди ставилося найбільше вимог, адже саме вчитель є безпосереднім творцем навчально-виховного процесу, реалізатором величезної кількості освітніх цілей та завдань, митцем, який засіює перші паростки майбутніх особистісних якостей і цінностей своїх вихованців, прищеплює їм любов до навчання та розвиває їх творчу неповторність.

Запорукою розвитку творчих здібностей здобувачів освіти є творчий підхід у здійсненні професійно-педагогічної діяльності педагога-наставника, стимулювання активності й мотивації до пошуку творчих рішень в навчальному процесі студентів та подальша звичка й потреба у здійсненні професійної діяльності через творчість, неординарність майбутніми учителями при наступній роботі в школі. Тому, зауважуємо, що під час навчання у вищому навчальному закладі важливо розвинути у здобувачів освіти вміння творчо й нестандартно мислити, сформувати у них вміння, навички й потребу саме у творчому підході до професійної діяльності.

Відтак, можемо стверджувати, що лише творчий вчитель здатний розвинути креативність та творчість у своїх учнях. Для цього він сам повинен володіти рядом якостей, що сприятимуть його успішній творчій діяльності, зокрема: здатністю до нестандартного вирішення проблеми; пошуково-проблемним стилем мислення; умінням створювати проблемні, нестандартні навчальні й виховні ситуації; оригінальністю у всіх сферах своєї діяльності; творчою фантазією, розвиненою уявою; специфічними особистісними якостями (сміливістю, готовністю до ризику, винахідливістю, цілеспрямованістю, оптимізмом, ентузіазмом, настирливістю, упевненістю, кмітливістю, інтуїтивним відчуття нового та оригінального тощо) [3, с. 309–317].

Творчі здібності майбутніх учителів розглядаємо як особливий вид розумових здібностей, котрі виражаються в творчому мисленні, яке полягає в нестандартному підході до вирішення педагогічних завдань і проблемних ситуацій; творчому підході до вирішення практичних завдань навчально-виховного процесу; креативній проектній діяльності, оригінальності ідей; вмінні відшукувати багатоваріантність втілення власних задумів та проектів; потребі не лише в практичній реалізації ідей, а й естетичній тощо [6; 1, с. 28; 5, с. 106–108].

Оскільки, за своєю сутністю трудове навчання – це предмет творчий, тому при його вивченні важлива реалізація саме розвитку творчої ініціативи, інтелектуального навчання, створення реальних умов для реалізації індивідуальних можливостей особистості кожного учасника навчального процесу. Творча діяльність емоційна, приваблива для здобувачів освіти, вона здійснює вплив на різні аспекти життя здобувачів навчання, спонукає професійну діяльність, розвиває самопізнання майбутніх учителів, активізує їх творчий пошук.

Тому творчий і креативний майбутній педагог-технолог повинен уміти добре засвоїти зміст, ідеї і принципи побудови навчальних предметів і навчально-методичної літератури з технологічної освітньої галузі; усвідомлювати і розставляти пріоритети в процесі здійснення професійної діяльності щодо організації, планування і матеріального забезпечення технологічного навчання (на заняттях, позанавчальних заходах і при проходженні виробничої практики в закладах освіти); здійснювати систематичну підготовку до навчальних занять, використовуючи творчий підхід і втілювати креативні ідеї в процесі проведення занять; організувати й проводити позанавчальну роботу здобувачів освіти з технічної творчості і технологій; поєднувати навчання і виховання у процесі занять тощо [6].

Специфіка педагогічної творчості майбутніх учителів полягає у вдосконаленні існуючих методів здійснення освітнього процесу, застосуванні творчого підходу в педагогічній діяльності, вмінні вибудувати алгоритм здійснення навчального процесу, прогнозувати його результат і, за потреби, знаходити й використовувати різні способи активізації й мотивації студентів до навчання; застосовувати інформаційно-комп'ютерні форми активізації уяви й творчого мислення майбутніх учителів та бажання до пізнання нового в процесі навчання [5, с. 106–108].

Розвиток творчих здібностей здобувачів освіти простежується саме під час здійснення продуктивної творчої діяльності. Завдання педагога полягає у розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти, активізації їх інтересу до пізнання нового, навичок самоосвіти, творчого підходу до реалізації навчальних завдань, креативності ідей і мислення. Розвитку й розкриттю творчого потенціалу майбутніх учителів сприяють різноманітні, індивідуальні та групові завдання, художньо-конструкторські задачі, застосування інноваційних технологій та інтерактивних форм навчання.

У процесі вивчення технологічної освітньої галузі майбутнім учителям прищеплюється розуміння цінності людської праці, повага до оточуючих людей та важливість здійснення різноманітної діяльності кожної особистості, право на власне бачення здійснення певного виду діяльності й продукту такої праці, індивідуальну творчість особистості, оскільки ці якості формуються не внаслідок теоретичного навчання, а в процесі продуктивної практичної діяльності. На заняттях з технологій забезпечуються також умови для розвитку технічного мислення й просторової уяви

майбутніх учителів, особистісно орієнтованого навчання й застосування проектної діяльності, вміння планувати свою продуктивну діяльність, а також комбінування різних способів діяльності [6].

Саме у творчій діяльності розвиваються якості творчої особистості. Творча діяльність здійснюється як індивідуально, так і в творчих групах. З-поміж інших, використовуються проблемно-пошуковий та навчально-дослідницький методи навчання. Реалізується виконання проектних, інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій [6].

Однією з основ формування творчих здібностей майбутніх учителів технологічної освітньої галузі є підготовка проектів. Адже саме проектна робота є методом організації навчального процесу, орієнтованим на творчу самореалізацію особистості виконавця проекту, вдосконалення його практичних навичок та закріплення теоретичних знань, творчих можливостей, реалізації й практичному втіленні художнього задуму. Проектна робота ґрунтується на розвитку пізнавальних навичок майбутніх учителів, їх умінні втілювати власні ідеї й задуми, використовувати й систематизувати великий обсяг інформації, необхідної для втілення проекту, застосування педагогічних програмних засобів навчання [2], [7, с. 66–67].

В процесі виконання творчих проектів під час навчання у вищих навчальних закладах, майбутні учителі засвоюють основи проектування, вивчають різні технології навчання, розвивають навички комунікації, вчать здійснювати рефлексію, набувають нових знань, умінь та навичок з навчальних дисциплін, вчать вибудовувати міжпредметні зв'язки, поєднувати різні техніки. Окрім того, студенти вчать здійснювати роботу з різноманітними матеріалами та інструментами, опрацьовувати інформацію, необхідну для створення певного задуму й реалізації задуманої ідеї, втілювати власні проекти та представляти їх в колективі. Виконання проектів передбачає наступні види роботи: пропонування власної ідеї, задумки; продумування найкращого варіанту втіленої ідеї; конструювання планового виробу; підбор матеріалів та інструментів, необхідних для його втілення; технологічне виконання проектної роботи; підготовку опису всіх етапів проекту, представлення та захист проектної роботи. Проектна робота може передбачати як підготовку конкретного виробу, так і надання певної послуги, планування та проведення певного заходу, тощо [2; 4, с. 93–101].

Вивчаючи питання розвитку творчих здібностей майбутніх учителів в процесі вивчення технологічної освітньої галузі, ми провели дослідження розвитку зазначеної якості у здобувачів освіти Рівненського державного гуманітарного університету. Зокрема, провели опитування серед студентської молоді про їх уявлення творчої діяльності. Також за допомогою анкет ми визначили, чи активізують студенти під час навчання такі компоненти творчої діяльності, як креативність, образне мислення, науковий інтерес до виконуваного завдання, індивідуальний стиль інтелектуальної діяльності, продуктивну уяву, образну пам'ять, дивергентне мислення, стійкість і переключення уваги за необхідності, тощо. Результати анкетування засвідчили про необхідність активізації творчої діяльності здобувачів освіти, оскільки значна частина опитуваних не надавала особливого значення саме творчій навчальній діяльності (39%), окремі респонденти дуже загально розуміли поняття «творча діяльність» та що вона в себе включає (9%) і лише 52% опитуваних вважали, що творчий розвиток майбутнього

вчителя є дуже важливим, однак виникали труднощі з визначенням методів, за допомогою яких його можна розвинути й активізувати.

З метою активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти, розвитку їх творчих креативних здібностей на заняттях з предмету «Методика навчання технологічної освітньої галузі» ми запровадили метод проектного навчання під час виконання лабораторних робіт. Дана методика сприяла розвитку пізнавальних навичок майбутніх учителів, формувала вміння самостійно здобувати знання і орієнтуватися в інформаційному просторі, активно розвивати критичне, дивергентне і технологічне мислення, підсилювала прагнення самому щось створити, прищеплювала навички самоосвіти, привчала виконавців проектної роботи до цілеспрямованої діяльності, необхідність складати план і виконувати завдання відповідно до нього, сприяла розвитку творчої уяви (пошуку нових ідей, альтернативних рішень, аналізу, синтезу, інноваційного мислення, інтеграцію з різних галузей науки). Окрім того, спостерігалася активізація здобувачів освіти під час навчальних занять. Захист творчих проєктів сприяв розвитку творчого мислення, навичок ділового спілкування, розробці оригінальних нешаблонних ідей для майбутньої проектної роботи, вмінню представляти розроблені проєкти, адекватно реагувати на критику й аргументувати саме такий творчий задум, який втілений і проектній роботі, правильно оформляти звітність, застосовувати різноманітні компетентності при представленні і захисті проєктів тощо.

Результати повторного опитування засвідчують підвищення рівня активізації творчої діяльності здобувачів освіти та розвиток їх творчих здібностей (75%) після запровадження методу проектного навчання на заняттях. Використання проектних методів навчання сприяло підвищенню інтересу студентів до навчання та сприйняття нового матеріалу, поєднання репродуктивної та продуктивної діяльності, можливості реалізувати конструкторсько-технологічні й технічні задачі, креативно вирішувати поставлені завдання.

Відтак, процес розвитку творчих здібностей майбутніх учителів та практична реалізація їх творчої діяльності передбачають необхідність оволодіння різними навчальними методами, використовувати різноманітні засоби навчання, які сприятимуть розвитку творчості та креативності особистості. Реалізація означеної мети можлива за умови, що кожен педагог і сам повинен уміти здійснювати творчу діяльність. Розвиток творчих здібностей у майбутніх учителів передбачає міцність, усвідомленість, системність знань; творчі вміння; креативні особистісні характеристики; проектну діяльність в навчально-виховному процесі, яка не обмежує фантазію виконавців проєктів, створює умови для самовираження, творчості, захоплює з перших етапів роботи над проєктом, спонукає до пошуку необхідної інформації, аналогів, активізує нові оригінальні ідеї, сприяє закріпленню набутих практичних та методичних навичок тощо.

Наше дослідження не вичерпує всієї повноти проблеми розвитку творчих здібностей майбутніх учителів. Подальші роботи можуть стосуватися розробки методики формування означених здібностей у майбутніх учителів при вивченні інших освітніх галузей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волобуєва Т. Б. Розвиток творчої компетентності школярів. Харків. 2005. 168 с.
2. Глуханюк В. М., Соловей В. В., Шевцова Л. О. Метод проектів як основа професійної підготовки вчителя трудового навчання. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми*. Вінниця, 2019. Вип. 2. С. 68–71.
3. Дубяга С. М., Шевченко Ю. М., Фефілова Т. В. Розвиток творчих здібностей майбутнього вчителя початкової школи у процесі навчання у ВНЗ. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 1(35). С. 309–317.
4. Коломієць Д., Глуханюк В. Метод проектів у професійній підготовці вчителя трудового навчання. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2008. № 4. С. 93–101.
5. Панчук О. П. Розвиток творчих здібностей майбутнього фахівця фізико-технологічного профілю як складової професійної компетентності. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Педагогічна*. 2016. Вип. 22. С. 106–108.
6. Паршук С. М. Методика навчання технологічної освітньої галузі: навч.-метод. посіб. Миколаїв: видавець Румянцева Г. В., 2023. 148 с.
7. Пехота О. М., Кітченко А. З., Любарська О. М. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2002. 255 с.

REFERENCES

1. Volobuieva, T. B. (2005). Rozvytok tvorchoi kompetentnosti shkoliariv. Kharkiv [in Ukrainian].
2. Hlukhaniuk, V. M., Solovei V. V., Shevtsova L. O. (2019). Metod proektiv yak osnova profesiinoi pidhotovky vchytelia trudovoho navchannia. *Aktualni problemy pidhotovky vchytelia trudovoho navchannia ta tekhnolohii: teoriia, dosvid, problemy*. Vinnytsia, issue 2, 68–71 [in Ukrainian].
3. Dubiaha, S. M., Shevchenko, Yu. M., Fefilova, T. V. (2014). Rozvytok tvorchykh zdibnostei maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly u protsesi navchannia u VNZ. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 1(35), 309–317 [in Ukrainian].
4. Kolomiets, D., Hlukhaniuk, V. (2008). Metod proektiv u pofesiinii pidhotovtsi vchytelia trudovoho navchannia. *Pedahohika i psykhologhiia profesiinoi osvity*, 4, 93–101 [in Ukrainian].
5. Panchuk, O. P. (2016). Rozvytok tvorchykh zdibnostei maibutnoho fakhivtsia fizyko-tekhnolohichnoho profilu yak skladovoi profesiinoi kompetentnosti. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Serii: Pedahohichna, issue 22, 106–108* [in Ukrainian].
6. Parshuk, S. M. (2023). Metodyka navchannia tekhnolohichnoi osvitnoi haluzi. Mykolaiv: vydavets Rumiantseva H. V. [in Ukrainian].
7. Piekhota, O. M., Kiktenko, A. Z., Liubarska, O. M. (2002). Osvitni tekhnolohii. O. M. Piekhoty (Ed.). Kyiv: A.S.K. [in Ukrainian].